

Obnova Crkve, nastojanja u svezi kršćanskog ujedinjenja i prevladavanja krize održavanjem općih crkvenih koncila, obilježja su crkvene povijesti XV. st. Nemali doprinos svim tim zbivanjima dali su svojim radom Hrvati Ivan Stojković i Andrija Jamometić (377-387). Razmatranjem odjeka Bazelskog sabora na pitanja bosansko-humskih krstjana, djelovanja Ivana Kapistrana i pojave husita u Hrvatskoj, obrađen je problem *heterodoksnog kršćanstva u našim krajevima potkraj srednjeg vijeka* (388-401).

Poglavljem *Mjesto i značenje knjige u Hrvata na prijelazu iz srednjeg u novi vijek* (402-420), u kojem je sadržan pregled prvih javnih i privatnih knjižnica, tiskara i izdavača u Hrvatskoj, završava prvo izdanje sinteze. U dopunjenom izdanju kao dodatak su objavljena još četiri poglavlja. U prvom (*Zena u hrvatskom srednjovjekovlju*, 509-528) autor ukazivanjem na osnovne aspekte spominjanja i djelovanja žene u različitim aspektima života srednjeg vijeka, otvara metodološko pitanje pristupa i načina istraživanja položaja žene, braka, obitelji, djece i odgoja u hrvatskom društvu prošlih stoljeća.

Dodatak *Hrvati, Židovstvo i Islam* (529-542) obrađuje hrvatske veze i prožimanja s kulturom, društvom i religijom židovskog svijeta i islama, nazočnost Hrvata u arapskom svijetu (Dalmatinac Djawhar, Hrvati u Andaluziji), te se još jednom vraća na problem islamizacije Bosne nakon osmanlijskog osvajanja.

U sklopu prikazivanja odjeka, ali i utjecaja Hrvata na europski humanizam i duhovna gibanja obrađena je uloga Ivana Stojkovića i Marka Marulića (543-556).

U posljednjem poglavlju *Mjesto teološkog studija u povijesti hrvatskog školstva* (557-568) autor ističe značaj i doprinos pojedinih crkvenih učilišta u sklopu općeg razvoja školstva i obrazovanja u Hrvatskoj.

Kao poseban prilog knjiga sadrži opsežan kronološki pregled najznačajnijih događanja u crkvenoj povijesti Hrvata, donesen usporedo s podudarajućim zbivanjima u Hrvatskoj i svijetu (421-507), popis karata (569-570), kazalo etničkih, osobnih i zemljopisnih imena (571-601), predmetno kazalo (601-620) i sadržaj (621-629). Svako poglavlje popraćeno je dodacima s odlomcima najznačajnijih i tematski odgovarajućih vrela, izborom najvažnije literature te bogatim i za svakog čitatelja nadasve korisnim ilustrativnim, tabelarnim i kartografskim materijalom.

Knjiga F. Sanjeka, možemo na kraju zaključiti, predstavlja kako u svome prvotnom tako još izraženije i u drugom, dopunjenom izdanju, vrijedan pokušaj sintetskog prikaza povijesti Crkve i kršćanstva hrvatskog srednjovjekovlja. Promišljeno podjeljena na najtemeljnija poglavlja - ključne problematske cjeline hrvatske povijesti, knjiga predstavlja nezaobilazan priručnik kako za istraživače različitih područja srednjega vijeka u Hrvata tako i šire čitateljstvo, koje o cjelokupnom razdoblju, zbivanjima i nositeljima želi saznati nešto više. Povijest Crkve i kršćanstva u Hrvata, značaj duhovnosti i vjere koja je u svim vjekovima i »nejučačkim vremenima usprkos« pratile sudbinu vlastitog naroda, a čije je sistematsko istraživanje najčešće nepravedno zanemarivano u djelima i istraživačkim projektima hrvatske historiografije, dobiva time dužno, dostojno mjesto u sklopu širih političkih, društvenih i kulturnih događanja hrvatskog i europskog srednjovjekovnog ozračja.

Lovorka Čoralčić

POD OKIĆEM

Zavičajni priručnik - uredio dr. Dragutin Pavličević, Zagreb 1994.

Zamisao o pisanju zavičajne knjige o župama Sv. Marije i Sv. Martina pod Okićem nastala je u krilu likovne kolonije »Ladanja Kamila Tompe« što ju je zamislila slikarica i pjesnikinja Lidvina Luketa po uzoru na isto takvu grupaciju kulturnih radnika koju je ona svojedobno pokrenula i vodila na prelijepom poluotoku Primoštenu. Oko toga »sabora za umjetnost i kulturu« aktivirali su se prije svega župnici vlč. Juraj Župancić i vlč. Pavao Kunštek te više drugih intelektualaca, pretežno posjednika ljetnikovaca na brežuljcima pod Okićem. Bilo je to spontano rađanje želje da se na ljepotu okićkog kraja odgovori i, u neku ruku, zahvali stvaralačkim činom punim ljubavi.

U tom okviru je povjesničar dr. Dragutin Pavličević u »Ladanju« podjesen 1992. održao predavanje o 8 stoljetnoj povijesti Okića, a župnik vlč. Juraj Župancić predložio je da se taj tekst proširi, dopuni obradom drugih tema o okićkom kraju i time izradi spomen-knjiga. Zalaganjem svih djelatnika u »Ladanju«, pod stručnim vodstvom dra. Pavličevića, nastalo je opsežno djelo od 550 stranica koje je svojom svestranošću i sjajnom likovnom opremom nadmašilo sva početna očekivanja.

Sveukupni sadržaj knjige može se svrstati u tri tematska kruga: I. egzistencijalna podloga života; II. povijesne odrednice Podokića; III. kulturni život tog kraja.

Svaki od tih odsječaka sastoji se od smisaono povezanih tema. U prvom dijelu obrađeni su: geologija, zemljopis, flora i fauna, zemljoposjedovanje (vlastelinstva, seljački zemljoposjedi), agrarne kulture, naselja, graditeljstvo i etnografija (narodne nošnje i običaji). Sve su ih napisali poznati stručnjaci za pojedine oblasti, a urednik ih je povezao u jedinstvenu sliku područja na kojem se odvijao život pod Okićem.

Povijesne mijene toga života prikazuje drugi blok tema. On je podijeljen na opis same gradine Okića, kakva je danas (prof. Drago Miletić), čime je deskriptivno utvrđeno stanje (»status praesens«). U dva daljnja pododsjeka sustavno su opisane obje podokičke župe, po jednakom tematskom rasporedu povijest župe, opis crkvi, kapela, župnih dvorova i seoskih groblja. Slijede podaci o ljudima: o župnicima, kapelanima, redovnicima, redovnicama i žiteljstvu župa, od najstarijih poznatih podataka do danas. U zaključku dan je opis imovine i prihoda župa tijekom vremena te opisano stanje njihovih knjižnica i arhiva.

Treći blok posvećen je kulturnom životu tog mikropodručja. Obradena je sveukupna crkvena umjetnost u objema župama: graditeljstvo, slikarstvo, kiparstvo te umjetnički obrt na crkvenom posuđu. Tome slijedi smještanje Okića u razne oblasti kulturnog života: Okić kao tema u hrvatskoj znanosti i novinstvu, Okić kao tema u hrvatskoj književnosti i glazbi, Okić kao tema u zapisima suvremenika (među kojima je i tekst kardinala Franje Kuharića, koji je i sam, u mladosti, 11 godina bio župnikom u župama pod Okićem). U završetku knjige prikazan je Okić u hrvatskom planinarstvu, turizmu i lovstvu te dana potpuna bibliografija dosadašnjih publikacija o Okiću.

U svemu su na izradbi djela sudjelovala 52 autora, od kojih jedan sa 6 članaka, dvojica po četiri članka te četvorica po dva članka. Četrnaest autora uzeto je iz prošlosti 19. i 20. st., a 38 autora su naši suvremenici. Osmorica od njih su svećenici, a ostali lajci. Sve stručne teme obradile su znanstveno afirmirane ličnosti. Ipak, knjiga se u cijelosti odlikuje prihvatljivim i pristupačnim načinom izlaganja, bez pribjegavanja stilskoj zatvorenosti.

U okviru tih tekstova, Okić se prije svega definira arheološki i njegov teritorij karakterizira nalazima od kasnobrončanog doba do keltskog La Tenea u nas (Dr. Nives Majnarić-Pandžić). Time je dan prilog velikoj temi o etničkom supstratu na koji su se u 7. stoljeću doselili Hrvati.

Nakon opisa današnje gradine Okić (prof. Drago Miletić) i objavljivanja povelje u kojoj se Okić prvi puta spominje, na latinskom jeziku i u hrvatskom prijevodu (1193), u vezi s utvrđivanjem desetinske obveze imanja Okić prema biskupu grada Pečuha, dr. Dragutin Pavličević iznosi, na temelju raspoloživih izvora i literature, povijest okićke regije od 1193. do kraja 19. stoljeća. Taj prikaz, utvrđuje prvotni vojno-obrambeni sustav, a zatim daje svjedočanstvo o uzastopnim posjednicima Okića i njihovoj vojnoj i političkoj djelatnosti te, nakon prepuštanja kule ruševnosti, (u početku 18. st.) o povijesti vlastelinstva, njegovoj agrarnoj i socijalnoj funkciji sve do potkraj 19. st. U cjelini, taj je prikaz dosad najpotpunija monografska obradba okićke regije u navedenom razdoblju.

Na Pavličevićev tekst nadovezuje se izlaganje dra. Hrvoja Matkovića o razdoblju od početka 1. svjetskog rata. Posebnu važnost imaju njegove tabele o političkom opredjeljenju stanovništva u samoborskim i jaskanskim župama pod Okićem u staroj Jugoslaviji. Tome su pridodane kratke skice o vremenu NDH i NOB i sumarni uvid u poslijeratno doba, od 1945. do 1990. godine.

Obilje povijesnih podataka u četiri historiografska priloga (u užem smislu toga pojma) prisutno je i u svim drugim priložima koji izlažu širre teme. Oni opisuju povijest obiju župa u njihovu pastoralnom djelovanju sve do današnjice, čime su te župe prikazane kao odgojiteljice hrvatskoga puka, bitno pridonoseći opredjeljenju žiteljstva za etičke norme, pravdu i poštenje.

Obilježje bogatstva povijesnom gradom karakteriziraju i priloge o gospodarskim djelatnostima na području dviju župa, a i prikaze o razvoju likovnih umjetnosti, glazbe, književnosti, etnologije, sastavu pučanstva i njegovim migracijama.

Svim time, knjiga »Pod Okićem« postaje prilog modernom, multidisciplinarnom prikazivanju povijesti, s težnjom da se ona spozna u njezinu totalitetu, u jedinstvu svih sastojnica povijesnog postojanja, u kojem privredna, politička i kulturna djelatnost uzajamno, uzročno obilježavaju stvarnost.

U zaključku, valja istaći opće i zajedničko nastrojenje autora koje obilježava knjigu »Pod Okićem«. Glavni urednik dr. Dragutin Pavličević i cijelo uredništvo nesumnjivo je

rasporedilo teme, usklađivalo ih, poticalo pojedince i na druge načine pomagalo rad autorske ekipe. Ali oni sigurno nisu mogli unaprijed zadati intonaciju tekstva. A ona se, osim stručnosti i truda uložene u pisanje, odlikuje zajedničkom razdraganošću svih autora, njihovom ganutom ljubavlju prema zavičaju koji opisuju. Taj emotivni odnos ukazuje se istovjetnim s onom ljubavi i divljenjem kojom je i Antun Mihanović spjevao himnu »Lijepoj našoj Domovini«.

Miroslav Brandt

DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, POVLJEST HRVATSKE, ZAGREB 1994.

Potreba za »sintezom« hrvatske povijesti osjeća se više desetljeća. Bilo je dosta knjiga u kojima su pokušavala pregledno i cjelovito obraditi pojedina razdoblja, a »Povijest Hrvata« Trpimira Macana samo je djelomično popunila tu prazninu, ponajprije stoga što je bila prva i jedina takve vrste. Pavličevićeva knjiga ima nezahvalnu ulogu da popuni i dalje veliku potražnju koja u kulturnoj javnosti vlada za tekstovima takve vrste. Velike evropske historiografije gotovo u svako doba produciraju različite sintetičke preglede vlastitih povijesti: ima ih i kraćih i dužih, i različito metodski koncipiranih, pa na taj način ukus svakog čitača povijesnih djela može biti zadovoljen. Nažalost, u našoj je sredini Pavličevićeva knjiga praktički jedina pa je logično da će čitatelji različitih ukusa u ovoj knjizi tražiti i različite sadržaje kojih u knjizi nema niti ih može biti. I ja pristupam ovom poslu iz svog kuta gledanja, dakle, kuta profesionalnog historičara i možda nepravedno tražim u Pavličeviću tekstu »dlaku u jajetu« - naime, i sam se autor u »Predgovoru« (17) neizravno odrekao ambicija da zadovolji potrebu za opsežnom i sveobuhvatnom poviješću Hrvata, napisavši kako očekuje da se pojave duži tekstovi, u više knjiga, o hrvatskoj povijesti u cjelini.

Koliko mi je poznato, nitko od historičara od zanata do sada nije napisao prikaz ili recenziju Pavličevićeve knjige. To i nije ništa neobično - u historičarskim se krugovima već godinama uvriježila praksa da se prikazi i recenzije pišu samo u posebnim prilikama - da bi se prijatelju ili kolegi napravila usluga, ili se to prepušta mladim generacijama koje onda, bez iskustva i autoriteta da iskažu kritički stav, pišu prikaze u pravom smislu riječi ili hvalospjeve bez veće vrijednosti.

Ipak su se pojavili neki prikazi Pavličevićeve knjige - no, to je objavljeno u tisku koji se ne bavi prvenstveno povijesnim temama (»Školske novine«, »Hrvatski vojnik«), a pisale su ih osobe koje su »Povijest Hrvatske« promatrale prvenstveno kao politički fenomen. Osim nekoliko prigodničarskih rečenica, u ovim se tekstovima nije ni moglo očekivati neko meritorno raspravljanje o kvaliteti Pavličevićeva djela.

»Povijest Hrvatske« počinje s pretpoviješću, a završava s 1992. godinom. No, od 1941. do 1994. godine Pavličević je dao samo relativno kratak kronološki pregled zbivanja, obrazlažući to činjenicom da je iz tiska izašla knjiga Hrvoja Matkovića »Nezavisna Država Hrvatska«. Meni se čini da se prije radi o odrazu jedne krajnje loše atmosfere u hrvatskoj javnosti u kojoj se bolećivo reagira na bilo što što se napiše o razdoblju od početka Drugog svjetskog rata do danas. U tom se poslu svaki autor prepušta velikom riziku, mogućnosti da mu se, ni krivom ni dužnom, prilijepe etikete bilo koje vrste, i valja promisliti da li imamo pravo Pavličeviću prigovarati što je takav posao izbjegao, kada ga ni nitko drugi ne želi preuzeti. Postavimo sebi pitanje koliko je historičara u posljednjih nekoliko godina »pobjeglo« od proučavanja tema koje se mogu smatra ideološki »nepodobne« ili »sumnjive«?

Pretežni dio teksta narativnog je karaktera - u povijesti se od toga ne može pobjeći, mišljenja sam da od naracije ne treba ni bježati, pogotovo u današnjoj situaciji kada nedostaju i neke od osnovnih obavijesti o hrvatskoj povijesti. No, naracije u »Povijesti Hrvatske« za moj ukus ipak ima previše - nije li se više pozornosti moglo pokloniti eksplicijama? Moguće je odgovoriti da bi takva metoda proširila opseg knjige i otežala čitanje, što je u svakom slučaju valjan argument. Želim samo da se o takvom pristupu u Pavličeviću djelu i općenito počne diskutirati.

U našoj današnjoj situaciji, u jesen 1994. godine, najosjetljivija tema u knjizi o hrvatskoj povijesti svakako su hrvatsko-srpski odnosi. Pavličević se u nekim odjeljcima vrlo dobro snalazio, uspio je pronaći srednji put između dvaju ekstrema: s jedne, njihova nekritičkog uljepšavanja koje se u publicistici, politici, pa i u historiografiji često pojavljivalo do prije koju godinu i, s druge strane, demonizacije Srba i srpske politike koja se vrlo često pojavljuje u medijima. Događalo se da u takvim složenim eksplicijama autor propusti i

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

27

U SPOMEN
JOSIPU LUČIĆU

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

27

Z A G R E B

1994.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

PRIPREMA ZA TISAK:

Hrvoje STANČIĆ

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.